

15 Ιουλίου 2011

Ο πνευματικός και ο ψυχικός άνθρωπος: Παύλεια θεώρηση της ανθρωπολογίας του σύγχρονου Ευρωπαϊκού πολιτισμού

Ορθοδοξία / Χριστιανική Ανθρωπολογία

Πρωτοπρεσβύτερος Constantin Coman, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου

Ο «ψυχικός» άνθρωπος και ο «πνευματικός» άνθρωπος

Υπάρχει ένας εμφανής κεντρικός άξονας, γύρω από τον οποίον οικοδομείται η παύλεια ανθρωπολογία και ο οποίος απαντά σ' όλες τις επιστολές του, επειδή είναι ο κεντρικός άξονας της όλης παύλειας θεολογίας. Πρόκειται για το σωτηριολογικό ανθρωπολογικό σχήμα στο οποίο ανήκουν και το οποίο εκφράζουν οι παύλειες έννοιες, οι οποίες και αποτελούν τον τίτλο της παρούσας εισηγήσεως: Ο «ψυχικός» άνθρωπος και ο «πνευματικός» άνθρωπος (1 Κορ. 2,14-15).

Το ανθρωπολογικό λεξιλόγιο του Αποστόλου Παύλου μπορεί άνετα να κατατάσσεται σε δύο στήλες, η μία να ανταποκρίνεται και να περιγράφει τον «ψυχικόν» άνθρωπον και η άλλη τον «πνευματικόν» άνθρωπον. Επαναλαμβάνω ότι, η προσπάθεια μου εδώ δεν είναι αναλυτική, οπότε θα περίμενε κανείς μια προσεκτική και εις βάθος έρευνα των πραγμάτων, αλλά συνθετική ή συνοπτική, η οποία σκοπό έχει να συλλάβει τις γενικές γραμμές της παύλειας ανθρωπολογίας.

Πρέπει να δούμε όμως πρώτα απ' όλα τι ακριβώς εννοεί ο Απόστολος Παύλος όταν χαρακτηρίζει τον άνθρωπο «ψυχικόν» και τι εννοεί όταν τον ονομάζει «πνευματικόν». Η συνάφεια όπου απαντούν αυτοί οι χαρακτηρισμοί είναι γνωστή. Στην πρώτη επιστολή του προς τους Κορινθίους, στο δεύτερο κεφάλαιο, ο Παύλος γράφει ότι ο «ψυχικός» άνθρωπος δεν μπορεί με κανένα τρόπο να καταλάβει το

κήρυγμα του Αποστόλου, το Ευαγγέλιο, επειδή αυτό δεν έχει τίποτα να κάνει με την ανθρώπινη σοφία («σοφίαν δε λαλούμεν εν τοις τελείοις, σοφίαν δέ ου του αιώνος τούτου ουδέ των αρχόντων του αιώνος τούτου των καταργουμένων» 1 Κορ. 2,6), αλλά αναφέρεται στην «Θεού σοφίαν εν μυστηρίω την αποκεκρυμμένην... ην ουδείς των αρχόντων του αιώνος τούτου εγνωκεν» (2,7-8). Η αποκεκρυμμένη αυτή σοφία του Θεού γνωρίζεται μονάχα από το Πνεύμα του Θεού «το γαρ Πνεύμα πάντα ερευνά, και τα βάθη του Θεού»(2. 10) «τα του Θεού ουδείς εγνωκεν ει μη το Πνεύμα του Θεού»(2, 11). Ο Απόστολος και οι συν αυτώ έφτασαν να την γνωρίσουν όχι μέσα από κάποια ανθρώπινη προσπάθεια ή ικανότητα, αλλά χάρη στην αποκάλυψη του Θεού: «ημίν δε απεκάλυπεν ο Θεός διά του Πνεύματος» (2,10). Ακόμα και τα λόγια με τα οποία κηρύττουν τη σοφία του Θεού δεν ανήκουν στην ανθρώπινη σοφία, αλλά προέρχονται από το ίδιο Άγιο Πνεύμα: «α και λαλούμεν ουκ εν διδακτοίς ανθρωπινής σοφίας λόγοις αλλ' εν διδακτοίς πνεύματος» (2,13). Το σημαντικότερο πράγμα, που ξεφεύγει τις περισσότερες φορές την προσοχή των ερμηνευτών, αλλά πάνω στο οποίο ο Απόστολος επιμένει φανερά στην έν λόγω συνάφεια, άφορα τον δέκτη της αποκαλύψεως του Θεού. Δεν αρκεί που ο Θεός διά του Πνεύματός Του αποκαλύπτει στον άνθρωπο τη σοφία του και τα λόγια μέσα από τα οποία αυτός μπορεί να την εκφράσει. Χρειάζεται ο άνθρωπος-δέκτης να έχει μέσα του το Πνεύμα. Χωρίς αυτό δεν μπορεί να καταλάβει τίποτα από τη σοφία του Θεού. Ο Απόστολος Παύλος αισθάνεται την ανάγκη να εξηγή πως ο ίδιος και οι λοιποί χριστιανοί συμβαίνει να καταλάβουν τα του Θεού και λέγει: «Ημείς δε... ελάβομεν... το Πνεύμα το εκ του Θεού, ίνα είδωμεν τα υπό του Θεού χαρισθέντα ημίν» (2,12). Το ίδιο και οι ακούοντες τα περί θείας σοφίας λόγια του Αποστόλου. Αυτοί δεν θα μπορέσουν να τα καταλάβουν εάν δεν είναι «πνευματικοί» όπως ο ίδιος, δηλαδή αν δεν έχουν το Πνεύμα μέσα τους, επειδή αυτά κρίνονται πνευματικά: «α και λαλούμεν... εν διδακτοίς πνεύματος λόγοις, πνευματικοίς πνευματικά συγκρίνοντες» (2,13). Εκείνος ο άνθρωπος ο οποίος δεν έχει το Πνεύμα μέσα του, ο ονομαζόμενος από τον Παύλο «ψυχικός» δεν μπορεί να καταλάβει και, συνεπώς, δεν μπορεί να δεχτεί τα του Θεού. Ο Απόστολος αποφαινεται κατηγορηματικά πάνω σ' αυτό το θέμα: «ψυχικός δε άνθρωπος ου δέχεται τα του Πνεύματος του Θεού... και ου δύναται γνώναι», επειδή αυτή η σοφία «πνευματικώς ανακρίνεται» (2,14). Ακόμη περισσότερο, ο ψυχικός άνθρωπος θεωρεί τα του Πνεύματος του Θεού «μωρία».

Ο Απόστολος Παύλος «λαλεί» ως πνευματικός (*«ημείς ελάβομεν το Πνεύμα το εκ του Θεού»*) πράγματα «πνευματικά» (*«α ημίν απεκάλυψεν ο Θεός διά του Πνεύματος»*) κατά τρόπο «πνευματικό», (δηλ. *«εν διδακτοίς Πνεύματος λόγοις»*) σε ανθρώπους πνευματικούς (*«πνευματικούς»*). Κοντολογίς, θα λέγαμε ως εξής: «πνευματικοί πνευματικά πνευματικώς πνευματικούς λαλούμεν». Είναι αυτό που προσωπικά θα ονόμαζα «το πρωτείο του Πνεύματος».

Από το κείμενο αυτό συνάγεται καθαρά το συμπέρασμα ότι ο «πνευματικός» άνθρωπος είναι εκείνος ο οποίος έλαβε Πνεύμα, ενώ ο «ψυχικός» εκείνος ο οποίος δεν έλαβε Πνεύμα. Σε ολόκληρη την περικοπή δεσπόζει το Πνεύμα (σε επτά στίχους, κεφ. 2,10-16, η λέξη πνεύμα άπαντα οκτώ φορές) οπότε δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι, τουλάχιστον στην συνάφεια αυτή, η έννοια του «πνευματικού» ανθρώπου καθορίζεται από τη σχέση του ανθρώπου με το Πνεύμα. Το ίδιο συμβαίνει και με τον «ψυχικόν» άνθρωπον. Αυτός είναι «ο άνθρωπος χωρίς το από Θεού Πνεύμα, ο άνθρωπος της λογικής και της φυσικής θρησκείας», όπως σημειώνει ο Καθηγητής Σ. Αγουρίδης στο γνωστό του υπόμνημα στην πρώτη προς Κορινθίους επιστολή. Σχηματικά, οι «πνευματικοί» άνθρωποι είναι οι πνεύμα έχοντες, οι δε «ψυχικοί - όπως γράφει ο Απόστολος Ιούδας - πνεύμα μη έχοντες» (στίχος 19).

Εάν η περικοπή αυτή «παρουσιάζει αρκετά προβλήματα» ένα πράγμα είναι σίγουρο: ο Απόστολος εννοεί ακριβώς αυτά που λέει. Οποιαδήποτε προσπάθεια διαφορετικής ερμηνείας στερείται επιχειρημάτων. Ερωτήματα υπάρχουν σχετικά με όσα λέει ο Απόστολος. Θα σταθούμε σ' αυτά τα οποία σχετίζονται άμεσα με το δικό μας θέμα. Ποιό είναι το Πνεύμα για το οποίο μιλάει ο Παύλος εδώ; Η απάντηση είναι ομόφωνη: πρόκειται για το Άγιο Πνεύμα, «το Άγιον Πνεύμα, το εκ του Θεού, ήτοι το ομοούσιον τω Θεώ και Πατρί, και το εκ της ουσίας και υποστάσεως του Πατρός εκπορευόμενον» (*Θεοφύλακτος*), «ομοούσιον και ίσον τω Θεώ και Πατρί» (*Ζιγαβηνός*), «οι μεν γαρ χους έξωθεν ρήτορας έχουσιν διδασκάλους, ημείς δε το Πνεύμα το Άγιον» (*Χρυσόστομος*) ή για «την χάριν και την επενέργειαν του Πνεύματος» (*Τρεμπέλας*). Πότε έλαβαν ο Παύλος και οι άλλοι χριστιανοί το Άγιον Πνεύμα; Είναι μάλλον βέβαιο ότι ο Απόστολος έχει υπόψιν το βάπτισμα ως χρόνο κατά τον οποίο οι χριστιανοί έλαβαν το Πνεύμα. Ένα άλλο ερώτημα αφορά τους «ψυχικούς»: είναι αυτοί άνθρωποι που δεν βαπτίσθηκαν ή χριστιανοί που δεν συμμορφώνονται στη χριστιανική διδασκαλία και ζωή και που απομακρύνουν το Πνεύμα; Οι μη βαπτιζόμενοι ανήκουν σίγουρα σ' αυτή την κατηγορία. Είναι δυνατόν στη συγκεκριμένη αυτή συνάφεια ο Απόστολος Παύλος να έχει υπόψιν γενικά τον μη βαπτιζόμενο άνθρωπο (το «ημείς» του στίχου 12 δηλώνει τους χριστιανούς σε αντιπαράθεση με τους μη χριστιανούς τους οποίους χαρακτηρίζει ως «ψυχικούς», δηλ. ως μη έχοντες πνεύμα)

, παρόλο που στην επιστολή του δεν αποκλείει ακόμα και οι χριστιανοί να είναι όχι ακριβώς «ψυχικοί» αλλά «σάρκινοι» ή «σαρκικοί» (1 Κορ. 3,1-3), που σημαίνει περίπου το ίδιο πράγμα από τη στιγμή που ο χαρακτηρισμός αυτός χρησιμοποιείται σε αντίθεση με το «πνευματικοί» («ουκ ηδυνήθην λαλήσαι υμίν ως πνευματικούς αλλ' ως σαρκικούς»). Οι ερμηνευτές μιλούν για διαφορετικά στάδια τελειώσεως, δίνοντας στο «σαρκικός» την έννοια του ατελούς («ορθώς δε είπεν ότι εγώ δεν εδυνήθηκα να λαλήσω εις εσάς ωςάν εις πνευματικούς και τελείους, αλλά ωςάν εις σαρκικούς και ατελείς» - Θεοφύλακτος). Την ίδια ερμηνεία μας δίνει και ο καθηγητής Σ. Αγουρίδης, λέγοντας ότι «πέρα από το Πνεύμα που πήραν οι πιστοί κατά το βάπτισμα στην Κόρινθο, χρειάζονταν άλλη ενέργεια του Πνεύματος για να γίνουν πνευματικοί, ώστε να καταλαβαίνουν ορισμένες όψεις του χριστιανικού μυστηρίου βαθύτερα». Πάντως, χριστιανός ή μη, ο ψυχικός άνθρωπος είναι εκείνος ο οποίος στερείται της ενέργειας του Αγίου Πνεύματος, είναι ο άνθρωπος «laisse aux seules ressources de sa nature» σύμφωνα με την ερμηνεία της Βίβλου της Ιερουσαλήμ. Μάλιστα, στην περικοπή αυτή ο Παύλος έχει υπόψιν κάποια κρούσματα ανθρώπινης αυτάρκειας ανάμεσα στους Κορινθίους, με άμεσο αντικείμενο την ανθρώπινη σοφία. Ο Απόστολος Παύλος ονομάζει «πνευματικόν» και το αναστημένο σώμα σε αντίθεση με το «ψυχικόν σώμα», που είναι το επίγειο σώμα του ανθρώπου: «...στερείται σώμα ψυχικόν, εγείρεται σώμα πνευματικόν, ει έστι σώμα ψυχικόν, εστί και πνευματικόν... αλλά ου πρώτον το πνευματικόν αλλά το ψυχικόν, έπειτα το πνευματικόν» (1 Κορ. 15, 44-46). Αυτό δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι «πνευματικός» μόνο μετά την ανάσταση, εφόσον ο Απόστολος μιλάει για τον «πνευματικόν» άνθρωπο ως μία παρούσα πραγματικότητα. Πρόκειται μάλλον για την ίδια έκφραση, την οποία συναντάμε στους συνοπτικούς σχετικά με το παρόν και το μέλλον της Βασιλείας των ουρανών ή για την αιώνια ζωή στο τέταρτο Ευαγγέλιο ως παρούσα και μέλλουσα πραγματικότητα. Η παύλεια έκφραση «ημείς από του νυν ουδένα οίδαμεν κατά σάρκα» (2, Κορ, 5,16) ενισχύει την παραπάνω ερμηνεία.

Κλείνοντας αυτή τη σύντομη ανάλυση, υπογραμμίζουμε αυτό που ενδιαφέρει την παρούσα εισήγηση, δηλαδή την κατηγορηματική διάκριση που κάνει ο Παύλος ανάμεσα στον «πνευματικόν» και τον «ψυχικόν» άνθρωπο, η οποία διάκριση υποδεικνύει δύο τύπους ανθρώπων, δύο καταστάσεις ανθρωπίνου βίου ή μάλλον δύο πραγματικότητες ριζικά διαφοροποιημένες. Πρόκειται, όπως ανέφερα προηγουμένως, για θεμελιώδη παύλεια ανθρωπολογική θέση, αν και οι δύο όροι που την εκφράζουν έχουν σπάνια χρήση στις παύλειες επιστολές (βλ. «ψυχικός άνθρωπος: 1 Κορ. 2,14, «πνευματικός» άνθρωπος: 1 Κορ. 2,15. 3,1. 14,37. Γαλ. 6,1)

Η όλη πούλεια ανθρωπολογία αναπτύσσεται, κατά βάση, γύρω από αυτή τη

διάκριση. Το σχετικό παύλειο λεξιλόγιο μπορεί, όπως είπαμε, χωρίς δυσκολία να κατατάσσεται σε δύο στήλες, η μια υποδεικνύοντας την κατάσταση του μέχρι τώρα ονομαζόμενου «πνευματικού» ανθρώπου και η άλλη του «ψυχικού».

«Οι εν πνεύματι όντες» και «οι εν σαρκί όντες»

Η γνωστή παύλεια αντίθεση «σάρκα - πνεύμα» και οι παραλλαγές της, εκφράζουν στην ουσία την ίδια πραγματικότητα. Στις περισσότερες επιστολές του Αποστόλου Παύλου άπαντα κάτω από μια ή άλλη μορφή αυτή η διάκριση. Στο όγδοο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστολής ο Απόστολος Παύλος αναπτύσσει ακόμα εκτενέστερα το θέμα, ακολουθώντας πάντοτε την ίδια αντιθετική διατύπωση. Υπάρχουν από την μια πλευρά «οι κατά σάρκα» ή «οι εν σαρκί όντες» (8,5,8), των οποίων ο τρόπος της βιωτής εκφράζεται από το «κατά σάρκα ζην» (8,12), οι οποίοι «κατά σάρκα περιπατούσιν» (8,4) και από την άλλη πλευρά «οι κατά πνεύμα» ή «εν πνεύματι όντες» (8,5,8), των οποίων ο τρόπος ζωής εκφράζεται από το «πνεύματι ζην» (8,12), οι οποίοι «μη κατά σάρκα περιπατούσιν αλλά κατά πνεύμα» (8,4). Οι μεν «τα της σαρκός φρονούσιν», οι δε «τα του Πνεύματος» (8,5). Όπως συνέβαινε με τους «ψυχικούς» το ίδιο και οι εκείνοι που έχουν «το φρόνημα της σαρκός» δεν μπορούν να υποτάσσονται στο νόμο του Θεού, ακριβώς διότι «το φρόνημα της σαρκός έχθρα εις Θεόν» (8,7). Κατά συνέπεια, «οι εν σαρκί όντες Θεώ αρέσαι ου δύνανται» (8,8). Θα ήθελα να επισημάνω ότι, και στην περίπτωση των ψυχικών, αλλά και στην περίπτωση των «κατά σάρκα όντων» ο Απόστολος δεν λέει ότι δεν θέλουν να καταλάβουν τα του Θεού ή ότι δεν θέλουν να υποτάσσονται στο νόμο του Θεού, αλλά το ότι δεν μπορούν να το κάνουν («ου δύναται γνώναι», «τω γάρ νόμω Θεού ουχ υποτάσσεται, ουδέ γαρ δύναται»). Και δεν μπορούν διότι δεν έχουν το Πνεύμα. Οι «κατά πνεύμα όντες» μπορούν να φρονούν «τα του Πνεύματος» επειδή έχουν μέσα τους το Πνεύμα: «είπερ Πνεύμα Θεού οικεί εν υμίν» (8,9). Τα πράγματα είναι, όντως, πολύ ξεκάθαρα: Η ριζική διαφορά ανάμεσα στις δύο κατηγορίες ανθρώπων προκύπτει από την αναφορά τους στον Θεό.

Οι μεν «σαρκικοί» δεν μπορούν να συνάπτουν σχέσεις με τον Θεό, απλούστατα διότι δεν μπορούν να καταλάβουν με τίποτα τα πράγματά Του. Επιπλέον, η στάση τους απέναντι στο Θεό είναι εχθρική, εφόσον βλέπουν τον νόμο του Θεού να είναι αντίθετος προς τον εσωτερικό τους νόμο. Οι δε «πνευματικοί» όχι μόνο είναι σε θέση να καταλάβουν τα πράγματα του Θεού, αλλά προχωρούν σε μια υϊκή, πολύ στενή σχέση με το Θεό. Εκείνο που συντελεί το θετικό αυτό έργο είναι το Άγιο Πνεύμα, «το Πνεύμα του Θεού», «το Πνεύμα του Χριστού» (8,9). Τελικά η διαφορά ανάμεσά τους προκύπτει από το Πνεύμα: οι μεν πρώτοι δεν έχουν το Πνεύμα, οι δε τελευταίοι έχουν το Πνεύμα.

Στη συνάφεια αυτή, του ογδού κεφαλαίου της προς Ρωμαίους επιστολής, ο

Απόστολος προχωρεί στις σωτηριολογικές διαστάσεις του θέματος. Το Πνεύμα το οποίο «οικεί» μέσα στους ανθρώπους, είναι Πνεύμα «ζωής και ειρήνης», ενώ «το φρόνημα της σαρκός θάνατος» (8,6). «Ει δε Χριστός εν υμίν, το μεν σώμα νεκρόν διά αμαρτίαν το δε πνεύμα ζωή διά δικαιοσύνην. Ει δε το Πνεύμα του εγείραντος τον Ιησούν εκ νεκρών οικεί εν υμίν, ο εγείρας Χριστός εκ νεκρών ζωοποιήσει και τα θνητά σώματα υμών διά του ενοικούντος αυτού Πνεύματος εν υμίν», γράφει ο Παύλος (8,10-11). Ο Απόστολος είναι πολύ σαφής και το κείμενο δε χρειάζεται ειδικά σχόλια τουλάχιστον ως προς την κεντρική του ιδέα. Ο σαρκικός άνθρωπος παραμένει δούλος της σαρκός, του ιδίου του εαυτού του. Είναι αυτάρκης. Αδυνατεί ακόμα να καταλάβει ότι βρίσκεται σε κατάσταση δουλείας «της αμαρτίας και του θανάτου» και αν καταλάβει, προσπαθεί μάταια να βρει στις δυνάμεις του την απελευθέρωση. Η μοναδική λύση είναι το Πνεύμα: «Ει γαρ κατά σάρκα ζήτε, μέλλετε αποθνήσκειν, ει δε Πνεύματι τας πράξεις του σώματος θανατούτε, ζήσετε» (8,13). Ο έχων Πνεύμα δέχεται την απελευθέρωση, διότι «ο νόμος του Πνεύματος της ζωής εν Χριστώ Ιησού ηλευθέρωσεν αυτόν από του νόμου της αμαρτίας και του θανάτου» (8,1) και γίνεται «υιός Θεού» διότι το Πνεύμα που έλαβε είναι «πνεύμα υιοθεσίας»: «Όσοι γαρ Πνεύματι Θεού άγονται, ούτοι υιοί Θεού είσιν. ου γαρ ελάβετε πνεύμα δουλείας... αλλά αλάβετε πνεύμα υιοθεσίας, εν ω κράζομεν, Αββά ο Πατήρ» (8,15-16). Και, τέλος, εάν είναι τέκνα Θεού είναι και κληρονόμοι μαζί με τον Χριστόν και θα δοξασθούν μαζί Του (8,17).

«Ο παλαιός άνθρωπος» και «ο καινός άνθρωπος»

Δύο άλλοι ανθρωπολογικοί τύποι (*διατυπώσεις*) πολύ σημαντικοί για την παύλεια θεολογία επιβεβαιώνουν, αλλά και διαφωτίζουν ακόμα περισσότερο, την ύπαρξη και τη λειτουργία της βασικής ανθρωπολογικής διάκρισης για την οποία μιλάμε. Αυτοί είναι:

«παλαιός άνθρωπος» και «καινός άνθρωπος». Τον πρώτο ο Απόστολος χρησιμοποιεί τρεις φορές στις επιστολές του (*Ρωμ. 6,6. Κολ. 3,9. Εφ. 4,22*) και τον δεύτερο δύο φορές (*Εφ. 2,15. 4,24*) ή πέντε φορές αν προσθέσουμε και τους συνώνυμους («*νέος άνθρωπος*» *Κολ. 3,10. «καινή κτίσις*» *2 Κορ. 5,17. Γαλ. 6,15*). Οι αναφορές είναι λίγες, αλλά αφορούν θεμελιώδεις θέσεις της εν γένει παύλεια θεολογίας. Πριν απαντήσουμε στο ερώτημα τί ακριβώς εννοεί ο Παύλος με τους χαρακτηρισμούς «παλαιός» και «καινός» άνθρωπος, ας δούμε πώς τους περιγράφει. Ο «παλαιός» άνθρωπος είναι ο άνθρωπος που κυριαρχείται από τις επιθυμίες της άπατης, μέσα στον οποίο ζει «το σώμα της αμαρτίας», που εκδηλώνεται μέσα από αμαρτωλές πράξεις, ψεύδεται, ασελγεί, είναι κατά πάντα δούλος της αμαρτίας. Ο «καινός» ή ο «νέος» άνθρωπος είναι εκείνος του οποίου η ζωή χαρακτηρίζεται από τη δικαιοσύνη και οσιότητα, μέσα στον οποίο η αμαρτία

δεν καταδυναστεύει πια, ο οποίος αγαπά την αλήθεια, την ειρήνη, είναι «ο κατά την ευαγγελικήν νομοθεσίαν πολιτευόμενος», όπως λέει ο Θεοδώρητος. Ποιός είναι τελικά ο παλαιός και ποιός ο καινός άνθρωπος κατά τον Απόστολο Παύλο; Αν δεν υπήρχε η προστακτική του χωρίου Εφ. 4,22, τότε τα πράγματα θα ήταν σαφή. Αλλά και αυτή έχει τη λύση της. Τα άλλα δύο χωρία κάνουν άμεση παραπομπή σε ένα γεγονός του παρελθόντος, το οποίο ξεχωρίζει τον παλαιό από τον καινό άνθρωπο. Κάποια στιγμή σε μια συγκεκριμένη συνάφεια ο παλαιός άνθρωπος «συνεσταυρώθη» Ρωμ. 6,6. («*απεκδυσάμενοι τον παλαιόν άνθρωπον*» Κολ. 3,9). Ο παλαιός άνθρωπος είναι, με την γενική έννοια, «ο προ της εν Χριστώ απολυτρώσεως άνθρωπος που βρίσκεται κάτω από το κράτος της αμαρτίας και της δυνάμεώς της σαρκός», όπως γράφει σε σχετικό υπόμνημά του ο καθηγητής Ιω. Καραβιδόπουλος. Με την ειδική έννοια, ο παλαιός άνθρωπος είναι ο πριν από το βάπτισμα άνθρωπος, κατά κοινή γνώμη των ερμηνευτών. «Ο παλαιός άνθρωπος αναφέρεται εδώ στην κατάσταση που βρίσκεται ο άνθρωπος πριν από το βάπτισμα. Απαιτεί την ύπαρξη ενός καινούργιου ανθρώπου ως αντίθετου, προϋποθέτει την δημιουργία και την ύπαρξη του καινού ανθρώπου. Μόνο σε σχέση μ' αυτό τον καινούργιο άνθρωπο μπορεί κανείς να μιλήσει για τον παλαιό» παρατηρεί ο ρουμάνος ερμηνευτής, π. Γρηγόριος Μάρκου στο έργο του *Antropologia paulina*. Ο «καινός», ο νέος άνθρωπος, αντίστοιχα, (Εφ. 2,15. 4,24. Κολ. 3,10) είναι «εκείνος που υπέστη διά του Χριστού τέτοια ριζική υπαρξιακή μεταλλαγή, ώστε να μη κυριαρχείται πια από τη σάρκα αλλά από το Πνεύμα». Η ανακαίνιση του ανθρώπου ή μάλλον της ανθρώπινης φύσεως, συντελέσθηκε από το Χριστό διά του όλου απολυτρωτικού Του έργου, για το οποίο γράφει εκτενώς ο Απόστολος Παύλος στο εν λόγω δεύτερο κεφάλαιο της προς Εφεσίους επιστολής. Με το «ενδύσασθαι» του Εφ. 4,24, ο Παύλος «εννοεί ασφαλώς την προσωπική συμμετοχή του χριστιανού στην όλη διαδικασία της ανακαινίσεως, η οποία βασικά συντελείται κατά το βάπτισμα», το λουτρό «της παλιγγενεσίας και ανακαινώσεως» όπως ο ίδιος ο Απόστολος γράφει (Τιτ. 3,5). Η προστακτική και αυτή τη φορά, όπως και στο προηγούμενο στίχο, εξηγείται με το να πούμε ότι αυτό που «συντελέσθηκε στο βάπτισμα βρίσκεται σε δυναμική πορεία συνεχούς ανανεώσεως (πρβλ. 2 Κορ. 4,16 - «ο έσω ημών άνθρωπος ανακαινύται ημέρα και ημέρα»). «Εκτίσθη μεν ούτος ο άνθρωπος - γράφει ο Θεοφύλακτος - εν τω βαπτίσματι διά δικαιοσύνης και οσιότητος. Ενδύσασθαι δε αυτόν δει και νυν διά του βίου και των έργων». Ο νέος άνθρωπος, που ανακαινίζεται διαρκώς, διαμορφώνεται «κατ' εικόνα του κτίσαντος αυτόν» (Κολ. 3,10). Είναι αυτό που ο Απόστολος Παύλος εκφράζει όταν μιλάει για την «απαρχήν του Πνεύματος» (Ρωμ. 8,23).

Για να ονομάσει τον νέο άνθρωπο ο Παύλος χρησιμοποιεί την έκφραση «καινή κτίσις» (βλ. 2 Κορ. 5,17. Γαλ. 6,15) η οποία συμβάλλει ουσιαστικά στο να

καταλάβουμε αν όχι άλλο τουλάχιστον τις διαστάσεις της εν Χριστώ ανακαινίσεως του ανθρώπου. Η διαχωριστική γραμμή η οποία χωρίζει τον καινό από τον παλαιό άνθρωπο, η ποιοτική διαφορά μεταξύ τους, είναι τέτοια που αναγκάζει τον Απόστολο Παύλο να μιλήσει για μια καινούργια δημιουργία, για μια καινούργια κτίση. «Τα αρχαία παρήλθεν, ιδού γέγονε καινά» (2 Κορ. 5.17). Πριν από τον Χριστό αυτός ο άνθρωπος δεν υπήρχε.

Η ύπαρξή του αρχίζει με τον Χριστό, «...ενδύσασθαι τον καινόν άνθρωπον τον κατά Θεόν κτισθέντα...» (Εφ. 4,24). Σύμφωνα με ερμηνεία που υιοθετούν πολλοί από τους Πατέρες της Εκκλησίας (Μέγας Αθανάσιος, Γρηγόριος Νύσσης, Κύριλλος, Θεόδωρος Μοψουεστίας), ο Πρωτότοκος αυτής της καινής κτίσεως είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο ενσαρκωμένος Λόγος του Θεού (βλ. Κολ. 1, 15: «πρωτότοκος πάσης κτίσεως») ή «πρωτότοκος εν πολλοίς αδελφοίς» (Ρω 8, 29). Ο Χριστός είναι, εξάλλου, το πρότυπο και το μέτρο του καινού ανθρώπου, όπως γράφει ο Απόστολος Παύλος: «μέχρι καταντήσωμεν οι πάντες εις την ενότητα της πίστεως και της επιγνώσεως του Υιού του Θεού, εις άνδρα τέλειον, εις μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού» (Εφ. 4,3). Ο σωτηριολογικός τύπος (σωτηριολογικό σχήμα) Αδάμ - Χριστός, πρώτος και δεύτερος Αδάμ - που αναπτύσσει ο Παύλος στο πέμπτο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους και στην Α' Κορινθίους κεφ. 15 επιβεβαιώνει με κάθε σαφήνεια την παύλεια ανθρωπολογική θέση, συνοψίζοντας τα κυριότερα σημεία της. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά: «...έγένετο ο πρώτος άνθρωπος Αδάμ εις ψυχήν ζώσαν, ο έσχατος Αδάμ εις πνεύμα ζωοποιούν. Αλλ' ου πρώτον το πνευματικόν αλλά το ψυχικόν, έπειτα το πνευματικόν. Ο πρώτος άνθρωπος εκ γης χοϊκός, ο δεύτερος άνθρωπος εξ ουρανού, οίος ο χοϊκός, τοιούτοι και οι χοϊκοί και οίος ο επουράνιος, τοιούτοι και οι επουράνιοι» (Α' Κορ. 15, 45-48).

Συνοψίζοντας τα όσα προσπαθήσαμε να πούμε μέχρι τώρα, θα κρατήσουμε τα εξής βασικά:

α. Πέρα από τις κατά μέρους εννοιολογικές αποχρώσεις, υπάρχει πλήρης συνωνυμία ανάμεσα στους κύριους ανθρωπολογικούς όρους τους οποίους χρησιμοποιεί ο Απόστολος Παύλος, οι οποίοι εύκολα ταξινομούνται σε δύο ομάδες. Έχουμε, από το ένα μέρος τον «παλαιό άνθρωπο», που είναι ο «σαρκικός», ο «ψυχικός», ο «κατά σάρκα ζην» και από το άλλο μέρος τον «καινό» άνθρωπο, που είναι ο «πνευματικός» άνθρωπος, ο «κατά πνεύμα ζην».

β. Ο Παύλος διαχωρίζει σαφώς ανάμεσα στον παλαιό και καινό άνθρωπο, εννοώντας με τον πρώτο τον μέχρι Χριστόν και χωρίς Χριστό άνθρωπο και με το δεύτερο τον μετά Χριστό και τον εν Χριστώ άνθρωπο.

γ. Αυτή η διαφορά εκφράζεται με όρους που μιλούν για μια νέα δημιουργία, για μια καινή κτίση σε αντιπαράθεση με την πρώτη δημιουργία και με την παλαιά κτίση.

δ. Αυτό που ενεργεί την καινή κτίση, την νέα ζωή, είναι το Άγιο Πνεύμα, το οποίο ο άνθρωπος λαμβάνει κατά το βάπτισμα και με το οποίο πρέπει να συνεργάζεται ακριβώς διά την συνεχή ανανέωσή του.

ε. Κατά συνέπεια, ο καινός άνθρωπος διαφέρει ριζικά από τον παλαιό επειδή έχει το Πνεύμα του Θεού, ενώ ο πρώτος δεν το έχει. [...]

Ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτισμός

Ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτισμός, στον οποίο ανήκουμε και εμείς, φαίνεται να έχει εγκαταλείψει από πολλού την παύλεια ανθρωπολογία. Ο σύγχρονος ευρωπαίος έχει πέσει και πάλι στην ανθρώπινη αυταρχία και αυταρέσκεια. Δεν υπολογίζει Θεό, τόσο περισσότερο Χριστόν ή Άγιον Πνεύμα. Εμπιστεύεται πλήρως και αποκλειστικά τις δυνάμεις του. Η κρίση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού έχει αρχίσει. Μία θεώρησή του από την προοπτική της παύλειας ανθρωπολογίας θα μας αποκαλύψει ακριβώς αυτή την απομόνωση, τον εγκλωβισμό του ανθρώπου στη φυσική ανθρώπινη σοφία και στις φυσικές ανθρώπινες δυνάμεις. Θα αναφέρω μερικά λόγια, και πάλι του π. Ιουστίνου Πόποβιτς, ο οποίος, στο έργο του «Άνθρωπος και Θεάνθρωπος» κάνει μια κρίση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού μαζί με τις θεολογικές και τις ιδεολογικές του βάσεις. Η μεγάλη αμαρτία του σύγχρονου ανθρώπου είναι, κατά τον π. Ιουστίνου, «το να θέλει να μένει εις την φύσιν του, το να μη θέλει εντός του τίποτε, εκτός του εαυτού του... το να μη θέλει καθόλου τον Θεόν». «Η ουσία της πτώσεως εις την αμαρτίαν – γράφει ο π. Ιουστίνος – είναι πάντοτε η ίδια: το να θέλει κανείς να γίνει καλός διά του εαυτού του, το να θέλει κανείς να γίνει τέλειος διά του εαυτού του, το να θέλει κανείς να γίνει θεός διά του εαυτού του. Αλλά τοιουτοτρόπως ο άνθρωπος συναισθήσεως εξισούται με τον διάβολον. Διότι και αυτός θέλει να γίνει θεός διά του εαυτού του, να αντικαταστήσει τον Θεόν με τον εαυτόν του. Και εις την υψηλοφροσύνην του αυτήν διά μιας έγινε διάβολος, τελείως κεχωρισμένος από τον Θεόν και όλως εναντίον του Θεού. Η ουσία της αμαρτίας, λοιπόν, πάσης αμαρτίας, συνίσταται εις αυτήν την αλαζονικήν αυταπάτην. Αυτή είναι η ουσία του διαβόλου, του Σατανά. Αυτό δεν είναι άλλο τι παρά το να θέλει κανείς να μένει εις την φύσιν του, το να μη θέλει εντός του τίποτε, εκτός του εαυτού του. Ο διάβολος ευρίσκεται όλος εις αυτό: το να μη θέλει καθόλου τον Θεόν μέσα του, εις το να θέλει να είναι πάντοτε μόνος, πάντοτε να ανήκει εις μόνον τον εαυτόν του, πάντοτε όλος εις τον εαυτόν του, όλος διά τον εαυτόν του, πάντοτε ερμητικώς κλειστός έναντι του Θεού και παντός ό,τι ανήκει στον Θεόν. Και τί είναι αυτό; Ο

εγωισμός και η φιλαυτία ενηγκαλισμένα εις όλην την αιωνιότητα, δηλαδή η κόλασις. Τούτος είναι κατ' ουσίαν και ο ουμανιστικός άνθρωπος: όλος μένει εις τον εαυτόν του, διά τον εαυτόν του, πάντοτε πεισμώνως κλειστός έναντι του Θεού. Εις αυτό έγκειται ο κάθε ουμανισμός... Ο άνθρωπος εδημιουργήθει από τον φιλόανθρωπο Θεόν ως δυνάμει θεάνθρωπος, διά να οικοδομήσει εκουσίως διά του Θεού τον εαυτόν του εις θεάνθρωπον επί τη βάσει της θεοειδείας της φύσεως του».

Σύμφωνα με την παύλεια ανθρωπολογία, ο σύγχρονος άνθρωπος αρνείται το Πνεύμα.

Υπεύθυνη για την κατάσταση αυτή είναι, κατά μαρτυρία πολλών μεγάλων συγχρόνων ορθοδόξων θεολόγων, μία εκκοσμικευμένη θεολογία, μία «ψυχική» θεολογία, μία θεολογία η οποία απομακρύνει το Θεό από τον κόσμο και την ιστορία και αυτό επειδή, καταρχήν, η ίδια δεν βγαίνει από την εμπειρία της παρουσίας και της ενέργειας του Αγίου Πνεύματος μέσα στον κόσμο και μέσα στον άνθρωπο. Πρόκειται για μία θεολογία, η οποία, «δεν ριζώνεται -όπως έλεγε σε πρόσφατο θεολογικό συνέδριο γνωστός ορθόδοξος Μητροπολίτης - στην προσευχή, στην επίκληση του Αγίου Πνεύματος». Μία θεολογία η οποία εκδηλώνεται επιφυλακτικά και διστακτικά προς κάθε εμπειρία του Πνεύματος και διστάζει ή θεωρεί υποτιμητικό να χαρακτηρίζεται «πνευματική» και προτιμά πολύ περισσότερο να ονομάζεται «επιστημονική».

Δεν κατηγορώ. Απλώς προβληματίζομαι ως κληρικός και θεολόγος ταυτόχρονα.

πηγή: Πρωτοπρ. Constantin Coman, Καθηγητή του Παν/μίου Βουκουρεστίου, «Ο πνευματικός και ο ψυχικός άνθρωπος : Παύλεια θεώρηση της ανθρωπολογίας του σύγχρονου Ευρωπαϊκού πολιτισμού». Γ' Παύλεια -Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου -αποσπάσματα, σ.129-146

<http://bit.ly/14bapL5>